

ויחי* ז

דארף מען פארשטיין: אין וואס בא-
שטייט דער תוכן פון זייער מחלוקת, און
וואס זיינען די טעמים זייערע, ובפרט אז
ביידע תרגומים זיינען מקדים די זעלבע
זאך „בארעי' תשרי שכינתא'?

ב. וויבן בהקדים הביאור וואס איז
דער מכוון כללי פון דעם וואס כמה
מהשבטים ווערן פארגליכן צו חיות (גור
ארי' יהודה', דן נחש', נפתלי אילה' ביז
— להסיום בנימין זאב יטרף): וואס
קומט צו בהבנת הענין דורך דעם וואס
מזוייס אז צוליב א באשטימטע תכונה
אדער פעולה פון א שבט ווערט ער בא-
צייכנט (ניט „גיבור“, אדער „טורף“
וכיו"ב, נאר) אלס „ארי“ אדער „זאב“
— ד.ה. די תכונה איז דער טבע פון
דער ח'; און דאס וואס זי איז דא בא-
דעם שבט איז עס (ניט מצד די תכונות
האדם שבו, נאר) מצד דעם וואס ער
האט אין זיך די תכונה פון דער בא-
שטימטער ח'.

אויך איז מובן אז (כאטש יעדער איי-
נער פון די שבטים האט צוליב א גע-
וויסער תכונה א דמיון צו א באשטימ-
טער ח', איז אבער) דער צד השווה פון
חיות הארץ בכלל איז פארבונדן מיט'ן
צד השווה פון די שבטים בכלל.¹²

א. די ווערטער פון פסוקי „בנימין
זאב יטרף“ פארטייטשט דער תרגום
אונקלוס: „בנימין בארעי' תשרי שכינתא
ובאחסנתי' יתבני מקדשא“. דער תרגום
יונתן בן עוזיאל זאגט אויף דעם: „בנימין
שבט תקיף כדיבא טרפי' בארעי' תשרי
שכינת מרי עלמא ובאחסנתי' יתבני בית
מקדשא“.

בהשקפה ראשונה מיינען ביידע
תרגומים דעם זעלבן ענין ותוכן: איז
אבער דער ראגאטשאווער² מסביר, אז
ס'איז דא א חילוק צווישן זיי: „באחסנתי'
יתבני מקדשא“ מיינט „מקום מקודש
לדמים“ — דער מזבח (ווי די דיעה פון
לוי אין גמרא', אז דער חלק פון יסוד
המזבח אויף וועלכן „נותנים דמים“ איז
בחלקו של בנימין (חלקו של טורף),
משא"כ אויפן חלק היסוד וואס איז
בחלקו של יהודה „לא נותנים דמים“;
און מיט „באחסנתי' יתבני בית מקדשא“
ווערט געמיינט דער בית המקדש
בכלל,¹ וואס איז בחלקו של טורף
(בנימין).

(1) וסיום מסי' קידושין.

(2) פרשתנו מט, כז.

(3) צפני' עה"ת עה"פ.

(4) וכיה בתודיה שיתין זכחים סב, ב.

(5) לשון הגמרא דלקמן בפנים.

(6) זכחים נד, א. וראה רע"ב למשנה זכחים פיה

מיד. תרי"ט שם. וראה אה"ת פרשתנו תטז, א.

אה"ת יתרו ע' תתקכ"בשוה"ג. ולשון הצפני' שם.

ואכ"מ.

(7) פרשי' שם נד, א ד"ה לוי.

(8) ועדיו הוא בתרגום ירושלמי מכת"י (גינזבורג.

ברלין תרנ"ח. ירושלים תשכ"ט) — הוכא בתריש

עה"פ. ובתרגום ירושלמי לפנינו „בתחומי' יתבני

מקדשא' (כת"א), אלא שמקדים זה לבאחסנתי'

תשרי איקר שכינתא', ולא כבתרגומים הנ"ל.

(9) ראה זכחים שם, ב. קיה, ב. יומא יב, א

ובפרשי' שם. ושי' ספרי ברכה לג, יב. ובכ"מ.

(8) פרשתנו מט, ט.

(9) שם מט, יז.

(10) מט, כא.

(11) בארוכה במדרשי חז"ל על הכתובים האלו.

(12) וכבביר (פצ"ט, ד. וראה גם פרשי' פרשתנו

מט, כח) דכללן כולן כאחד ועשאן כאריות כר.

ובסוטה (יא, ב. שמורי פ"א, טז. ועדיו בפרשי' שמות

א, יט). „אומה זו כחי' נמשלה כר ודלא כתיב כר

כתיב כר' (יחזקאל יט, ב) מה אמר לביא בין אריות

רבצה“.

זאגן אז „אילה שלוחה“, מצד איר טבע המהירות וזריזות¹⁴ איז זי אָנגעמאַסטן צו זיין אַ שלית, ואעפֿ'כ געפינט מען ניט אז דאָס זאָל זיין איר אומנות (וכו')¹⁵.

דער מאמר הנ"ל פון רשב"א (אָבער: בשם ר"מ, בשינוי הסדר ובהוספה) ווערט אויך געבראַכט אין ירושלמי: „ראית מימך ארי סבל צבי¹⁶ קייץ שועל

בהמה כו' שיש לה אומנות.

וּצ'ע תוספתא קידושין שם שמשיך. בהמה ח' ועוף כו'. וי"ל שענינים הנ"ל כשור וכו' איז בגדר אומנות שיש להם — שעושים בטבע — כ"א מה שהם בני חרבות, שבנ"א מושלים בהם ומכריחים ומלמדים (מל' מלמד הפיה — ירושלמי סנה' פי' ה"א) ומרגלים אותם במלאכות שונות (ראה עין יעקב למשנה). ועפ"י מתורץ ג"כ זה שמצינו בכמה חיות שיש להן אומנות כמו פיל שמשתמשין בו להיות נושא משאות — כי איז' בגדר אומנות. וראה לקמן הערה 17.

אלא שאינו דומה (בני חרבות דחיות ובהמות ועי' ב"ק טו, ב) פלוגתא התנאים. וראה סנה' טו, ב. תודיה רבי אלעזר (ב"ק טו, ב). ד"ה ור"י (סנה' טו). ובוה מחלוקת התוספתא והש"ס.

16 ואף שאיז' תכונה השייכת לו במיוחד, שהרי ישנה גם כצבי (שמפרט כאן) — ראה כתובות ק"ב, א. שמריר פליב, ב. וברש"ש שם. וראה בהנסמן לקמן הערה 22 — הרי צבי דכאן נמנה רק בתור „קייץ“ ולא שלית.

17 וזה שמצינו דוגמת ענין התנוני בחיות (ולדוגמא: ח' קטנה שאוכלת את השרצים וזבובים ותולעים שעל הפיל ועי' שו"ת תועלת לשניהם) וכי"ב בשאר אומניות — לא קשה
(א) היות דשועל הוא „פקח שבחיות“ (ברכות סא, ב) ואעפ"כ אינו תנוני, מוכח דאעפ" שמוסוגל ביותר לזה אינו מצטער להתקסס בזה (ואינו נוגע להק"ו — זה שקטנים מהשועל מתקססים בזה).

(ב) ועיקר: כוונת דברי רשב"א במשנה היא לא שאין שום ח' ועוף שיש להם אומנות, אלא שע"ד הרוב כן הוא. ועפ"י מתורץ זה שדבורה . . מסגלת לבעל"י (דברי פ"א, ו), ובפרט דמשמע מזה שזהו טבעה.

ועפ"י מוכן גם לשון המשנה „ראית מימך ח' ועוף שיש להן אומנות“, אף שמצינו בכמה מהם שיש להם, כנ"ל.

18 בירושלמי לפנינו: ארי קייץ. אבל בשני נוסחאות שם הובא „צבי קייץ“, כנבבלי. וכי' —

ג. וועגן תכונות כמה חיות, ברענגט די גמרא בסיום מס' קידושין: תניא רשב"א אומר מימי לא ראיתי צבי קייץ וארי סבל ושועל תנוני, והם מתפרנסים שלא בצער, והם לא נבראו אלא לשמ' שני, ואני נבראתי לשמש את קוני, מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפר-נסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער, אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי שנאמר עונותיכם הטו.

מפרשים¹⁸ זיינען מסביר, אז די פאָר-שידענע מיני אומנות¹⁹, וואָס ווערן דאָ גערעכנט — „קייץ“, „סבל“ און „תנוני“ — זיינען מתאים צו די תכונות טבעיות פון די חיות: די תכונה פון אַ צבי, וואָס בעת ער שלאָפט איז „עינו אחת פתוחה“, איז צוגעפאַסט פאַר דער אומנות פון אַ „קייץ“ — צו היטן תאנים וואָס טריקע-נען זיך בשדה. ארי, וואָס ער איז גבור שבחיות, איז מתאים צו זיין אַ „סבל“ — נושא משאות. אַ שועל, צוליב זיין פקחות, איז מסוגל צו זיין אַ תנוני, וואָס פאַרדינט פון קויפן און פאַרקויפן.

אָבער דאָס פאָדערט ביאור: פאַר-וואָס ווערן דאָ אויסגערעכנט דוקא די סוגי אומנות און ניט (אויך) אַנדערע אומנות וואָס זיינען בהתאם צו די תכו-נות פון אַנדערע חיות²⁰ (לדוגמא —

13 עיין יעקב לע"י. חסדי דוד לתוספתא פ"ה.

יג. הגהות הרד"ל לקידושין שם. ועוד.

14 כלשון רשב"א במשנה קידושין שם.

15 והא דלא הוכיח גם מין במיני בהמה — היז לפי שעי' רוב אדרכא, בבהמות „ראיתי“ — מצינו בהם אומנות, לשמש את האדם — שור לעול וחמור למשא כו' (ראה חדא"ג מהרש"א במשנה קידושין שם). ואף שמצינו מיני בהמה שאין להם אומנות (ואינם משמשים לאדם) הרי מכיין שמצינו בשור שיש לו אומנות כו' והוא מלך שבבהמות (תגינה יג, ב) הרי השאר טפלים ובטלים לו. ולכן אין לומר לא במשנה ולא בברייתא ראית (בתמי') מימך

ווי א צבי, וועלכער איז אין דרכו לאכול
בשר²², וכיו"ב.

(ב) דער ירושלמי איז מוסיף „זאב
מוכר קדרות“

(ג) לכאורה, וואס גיט צו „זאב מוכר
כר“ אויף „שועל חנוני“? בתוכנו זיינען
זיי דער זעלבער סוג (א חנוני איז ענינו
למכור כר)?

(ד) וואס איז די שייכות פון זאב צו
מוכר קדרות²³?

[ס'זיינען דא מפרשים²⁴ וואס זיינען
מסביר, אז וויבאלד מכירת קדרות איז
אן אומנות פשוטה, דעריבער מוז דער
מוכר גיט זיין א (שועל) פקח, יעדער איז
ראוי לזה. אבער מהמשך הענינים איז
משמע, אז אויך דא איז די אומנות (מוכר
קדרות) פארבונדן מיט א מעלה פון א
זאב — בדוגמא צו די פריערדיקע
דוגמאות: „סבל“, „קץ“ און „חנוני“
וועלכע זיינען פארבונדן מיט די מעלות
פון ארי צבי ושועל²⁵].

ד. וועט מען עס פארשטיין בהקדים
א דיוק אין דברי רשב"א: וויבאלד ער
זאגט ווייטער בפירוש (אין ק"ו), „מה אלו
שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים
שלא בצער ואני שנבראתי לשמש את
קוני אינו דין כר“ — פארוואס דארף ער
דעם זעלבן ענין כופל זיין פריער²⁶ און

חנוני זאב מוכר קדרות¹⁹. וצריך ביאור:

(א) ער איז מקדים²⁰ „סבל“ פאר
„קייץ“. ובפרט אז עס איז מסתבר לומר
אז דער סדר הראוי איז (ווי זיי שטייען
אין בבלי) — צבי קייץ וארי סבל (ושועל
חנוני) ווייל אזוי איז דער סדר הרגיל
פון די מיני אומנות ביי קציעות (וכיו"ב):
פריער טריקנט מען זיי — (צבי) „קייץ“;
דערנאך ווען זיי זיינען שוין אויסגע-
טריקנט און געפינען זיך אין חביות
וכיו"ב, דארף מען האבן דעם (ארי)
„סבל“ וואס טראגט זיי (נאכדעם) צום
(שועל) חנוני.

ודוחק גדול לומר אז ער איז מהפך
הסדר כדי מקדים זיין „ארי (סבל)“ ווייל
ער איז מלך שבחיות²¹.

ובפרט שפע"ז וואלט גלייך נאך ארי
געדארפט שטיין שועל (חנוני) כר, וואס
האט אויך א מעלה פון הנהלה די מעלה
פון פקח שבחיות

אויך איז ער בכלל געענטער צו ארי

בתוספתא — שגם שם מקדים „ארי סבל“ לפני „צבי
קייץ“ ומוסיף „זאב מוכר קדרות“ כבירושלמי. אבל
מכיון שגירסא זו „ארי קייץ“ נפוצה בדפוסי
הירושלמי ציל שגם זה הוא בהתאם להפירוש בין
ירושלמי ובבלי ונחבאר בהתוועדות.

(19) וכיה בתוספתא שבהערה הקודמת. אלא
ששם מוסיף: בהמה חי וצוף וכר (וכנ"ל הערה 15).

(20) עוד שינויים בלשון בין מאמר רשב"א בבבלי
ומאמרו בירושלמי: בבבלי „מימי לא ראיתי“ (היינו
שרשב"א לא ראה כר), ובירושלמי „ראית מימדי“
(שאומר זה לאחרים). וכלשון זה הוא גם במשנה
ועד"ז בתוספתא „אלא דשם, הראית“ — בלי חמי).

ולהעיר שנבבלי מאמר רשב"א הוא בשם עצמו
ואילו בירושלמי הוא משום ר"מ, כבפנים.

(21) חגיגה יג, ב.

(*) בהגהת הגר"א שם „מימי לא ראיתי“
(כבבבלי), אבל לא הובאה גירסא זו מכת"י ודפוסי
תוספתא (ראה מהדורת ליבערמאן. נ"י תשל"ג).

(22) ב"ק יט, סעי' ופרש"י שם. ולהעיר מרשב"א
קדושין ג, א ד"ה לא לחי, דעו וצבי דומין ול"ז.

וראה כלאים פ"א מ"ו, ובתוס' אנשי שם שם.

(23) להעיר מהגירסא (הובאה בשנינו נוסחאות
למשניות קידושין), זאב גודר גדירות.

(24) הגהות הרד"ל לקידושין שם.

(25) בחסדי דוד לתוספתא: ובדוחק אפשר לומר
דמוכרי קדירות כל חרס שכיה כל שעתא ושעתא
להרויח בזה לפי שהם דברים הצריכים תדיר וקלים
לישבר והזאב הוא גרגרן וצריך להיות לו מאכל
מצוי כל שעה ולכן הי נאה לו למכור קדירות.

(26) ועד"ז הוא במשנה שבעי, ירושלמי

און רשב"א איז מוסיף ומחדש, אז דאס וואס) ,והם לא נבראו אלא לשם-שני (איז צוליב) ואני (ווי אני איז) נבראתי לשמש את קוני': דאס וואס צבי ארי ושוועל זיינען באשאפן געווארן מיט דער תכונה צו זיין קייץ סבל וחנוני איז נישט סתם לשמשני און מיט דעם ענ-דיקט זיך זייער תפקיד, נאָר זייער „למששני" איז דוקא אין אַזאָ אופן, אז עס זאל זיין ביי „ואני" דער „למשש את קוני" — (דורך) קיום התורה והמצות.

— ווייל כדי אַ איד זאל קענען משנה זיין אַ חפץ פון וועלט — מאַכן עס אַ חפצא של מצוה וקדושה (דורך קיום המצוה), פאָדערן זיך פריער די דריי פעולות פון „קייץ", „סבל" און „חנוני"; זיי זיינען מכין ומכשיר די חפצי העולם צום קיום המצוה.

[דער טעם וואָס לפועל ווערט די אומנות פון „קייץ וכי" נישט דורכגע-פירט דורך „צבי כי" לאַ ראיתי צבי כי" — י"ל, ווייל (ווי רשב"א איז מסיים במאמרו) „הרעותי את מעשי"; כשם ווי דאָס האָט גורם געווען אז ער איז „מתרנס בצער", ביז „וקפחתי את פרנסתי", און נאָכמער, אז ער זאל בכלל דאָרפן אַנקומען צו מלאכה (וע"ד מאמר רשב"י³¹ „בזמן שישאל עושי רצונו של מקום מלאכתו נעשית ע"י אחרים כי ובזמן שאין ישראל עושי רצונו של מקום מלאכתו נעשית ע"י עצמו"³²), עדי' (ובמכ"ש) האָט דאָס מונע געווען אז די הכנה והכשרה צום קיום המצוה זאל נישט געטאָן ווערן ע"י אחרים — ע"י „צבי קייץ וארי סבל ושוועל חנוני"³³

זאָגן „והם לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני'?"

די הסברה בזה: די כוונה ותכלית פון כל הברואים שבעולם איז — צוליב אידן³⁴, וואָס זיי זיינען דער מכוון פון אַלע ענינים ונבראים אין וועלט, סיי צומח סיי בע"ח סיי מדבר, ווי דער רמב"ם איז מאַריך בהקדמתו לפירוש המשניות³⁵, „שכל הנמצאים שתחת גלגל הירח נמצאו בשביל האדם לבדו וכל מיני החיות יש מהם למאכלו כצאן ובקר וחולתם, ויש מהם לתועלתו בזולת המאכלים כמו החמור לשאת עליו מה שלא יוכל להוליך בידו והסוסים להגיע בהם מהלך דרך הרחוקה כי" (ועד"ז) בנוגע צו אילנות וצמחים³⁶, און אזוי אויך בשייכות צו מין המדבר, אז כדי דער אדם השלם זאל קענען עוסק זיין בחכמה (האלקית) ובמעשה (הטוב) דאָרף זיין אַ גאָנצע וועלט מיט בנ"א, וואָס זאלן אים באַזאָרגן מיט אַלע זיינע צרכים וואָס זיינען נויטיק אין לעבן, כדי ער זאל האָבן צייט און מעגליכקייט ללמוד ולקנות החכמה (ווי דער רמב"ם איז דאָרט מבאר בארוכה).

ד.ה. אז דער תפקיד פון אַלע סוגי נבראים, כולל אויך די בני נח³⁷, איז אז זיי זאלן צושטעלן אַ אידן זיינע הצטר-כות'ן ובמילא וועט ער זיך קענען עוסק זיין בתורה און מקיים זיין מצות.

ותוספתא. משא"כ במשנה לפנינו בגמ'. ולהעיר מהגירסא בשינוי נוסחאות למשניות שם.

(27) ראה ברכות ו, סע"ב. סנהדרין לו, סע"א. ובכ"מ.

(28) ד"ה אחר כן ראה להסתפק.

(29) ושם: וכל מה שתמצא מן החיות והצמחים שאין להם תועלת מזון ואין בו לפי מחשבתך שום תועלת דע שהדבר הוא לחולשת שכלנו.

(30) ראה לקריש ח"ה ע' 159 ואילך, ש"ל שזהו גם המטרה והמכוון דקיום ד' מצות ב"נ.

(31) ברכות לה, ב.

(32) ראה פנ"י קידושין שם. ולהעיר מחדא"ג מהר"ל סוף קידושין. תפארת ישראל פ"א.

(33) ע"ד מהר"ל בנוגע להנחש (סנהדרין נט, ב) חבל על שמש גדול שאבד מן העולם שאלמלא

זיינען פארבונדן מיט פקות נפשות — דארף ער פריער פרעגן א רופא צי דאס איז (א גדר פון) פקדון.

אדער ע"ד ווי רב האט געזאגט: „שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועה כהמה לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר“³⁸.

(ב) די זאך דארף זיין צוגעגרייט דער-צו, זיין בשלימותה.

וע"ד — קלף לעשות בו תפלין, והוקשה כל התורה לתפלין³⁹, דארף זיין פריער הפשטת ופירוד⁴⁰ העור מהבה-מה און דער עיבוד העור דורך א פושט ומעבד עור א.ו.וו.

עד"ז איז אומנותו וענינו של „(צבי) קייץ“, און די מציאות פון דער זאך (תאנה) זאל זיך געפינען ניט אין בא-האלטנקייט און פינסטערניש, נאר אין א מצב פון באלויטנקייט און אפענקייט, בכדי צו האבן אין דעם א קלארע ידיעה — און זי זאל זיין צוגעגרייט בשלימות, דווקא דעמאלט קען מען לערנען און וויסן ווען און ווי צו מקיים זיין די תורה ומצות⁴¹ — ווי ערקלערט ווייטער בארובה.

„ארי סבל“: דער שינוי מקום — דער חפץ זאל אנקומען צום מקום וואו דער איד געפינט זיך, ער זאל דערמיט קענען מקיים זיין די מצוה.

ובפרט ווען א דבר היתר, מיט וועלכע

(ועכ"פ דורך די אומות העולם וואס נמשלו לחיות⁴²).

ה. דער תוכן פון די דריי אומנות הנ"ל, וואס זיינען א הכנה והכשרה צו „לשמש את קוני“, וועט מען פארשטיין בהקדים לבאר ווי די דריי ענינים זיינען כפשוטם:

די דריי סוגי אומניות זיינען אויסגע-שטעלט מיט א סדר פון זה למעלה מזה (מן הקל אל הכבד): „צבי קייץ“, „מייבש קציעות בשדה“⁴³ — תפקידו איז צו ברענגען די קציעות — בשדה, אין א מקום גלוי וואו עס שיינט דער אור השמש און היטן און זיי זאלן דארטן בלייבן ביז זיי ווערן אויסגעטריקט און קומען צו זייער שלימות. „ארי סבל“ — נושא משאות⁴⁴ איז ענינו צו אריבער-פירן זיי פון איין ארט צו א צווייטן, דער תפקיד פון „שועל חנוני“ איז ניט דער שינוי מקום פון די קציעות, נאר דער שינוי רשות ובעלות, און די קציעות זאלן איבערגיין פון איין רשות ובעלות אין א צווייטער.

בקיצור: שינוי הגוף, המקום, הבע-לות⁴⁵.

ענינים הרוחני אין דער הכנה צו קיום התורה ומצות:

„צבי קייץ“ עס זיינען דא א סאך פאלן, ווען א איד קען ניט דורכפירן א פעולה פון קיום התורה ומצות ווייל:

(א) אים פעלט די ידיעה וואס די זאך איז. ולדוגמא: עס זיינען דא מצות וואס

נתקלל בו. וראה חדא"ג מהרש"א שם. אבל ראה פרשי' שם ד"ה ובכל חי'. חיות בני מלאכה נינהו (בתמי'). חדא"ג מהרש"א סוף קידושין כמשנה.

(34) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ב.

(35) לשון רש"י סוף קידושין.

(36) יש לומר — דזהו בדוגמא ארי, ארי, מקיף

למקיף. ועוד.

(37) סנהדרין ה, ריש ע"ב.

(38) ראה בהנ"ל בפרטיות לקריש ח"ב ע' 197

ואילך. ועי' המבואר שם, דוגמא הא' כאן אינו מתאים בכל פעם, כי כמ"פ הוא בגדר מצוה. וע"ד חכמת התכונה המ"ע על ב"ד שיחשבו (רמב"ם הל' קדוש החדש פ"א הל' וראה לקריש ח"י ס"ע 183

מצוה על האדם), עיי'ש בארובה.

(39) קידושין לה, א.

(39) ראה לקמן בפנים ס"ו.

איז ניט מספיק לויט דעם פירוש פון „קייץ“ וואס מיינט — כפרשיי „מייבש קציעות בשדה“ — דער אויפטו פון א שינוי אין גוף הדבר.

און דערפאר קומט הענין הב' כנ"ל — אז „צבי קייץ“ (און עד"ז — „ארי סבל“) זיינען (אויך) ענינים כללים אין מצות: א איד זאל קענען מקיים זיין א מצוה מיט א דבר גשמי, ווי (כנ"ל בתפלין, אדער) נטילת אתרוג ולולב וכו', דארפן זיי קודם כל אפגיטליט ווערן פון זייער חיבור צום אילן — א שינוי אין דעם חפץ פון אתרוג ולולב, דערמיט וואס זיי האבן מער ניט קיין צמיחה ויניקה פון אילן (בדוגמת „קייץ“ — יבשות תאנות); און נאך דעם שינוי אין גוף הדבר דארף זיין „ארי סבל“ — דער שינוי מקום — כנ"ל.

ועד"ז זיינען דא די צוויי פרטים בא צמר לציצית: גזיות הצמר פון גוף הבהמה (צבי קייץ), און דאס זאל גע-בראכט ווערן צום אידן (ארי סבל). און אזוי אויך ביי קרן לשופר, סכך ודפנות לסוכה, וכמה מצות כיו"ב.

ויתירה מזו בא עור לתפלין (מזוזה ולספר תורה): פריער אפשינדן דעם עור פון בשר הבהמה און אים מעבד זיין⁴³ — א שינוי ממש וגדול⁴⁴ אין גוף העור, און דערנאך אריבערפירן דעם עור וכו' צום מקום פון א אידן.

[ולפ"ז זיינען די צוויי פרטים „צבי

א איד קען און דארף טאן א מצוה, גע-פינט זיך אין אן ארט וואו א איד קען ניט צוקומען — לדוגמא אין שוק של ע"ז, אדער שוק של זונות וכיו"ב — מוז מען אנקומען צו דער אומנות פון א (ארי) „סבל“, וואס ער האט דעם „כח“ אריבערצוטראגן די זאך אין א צווייטן ארט, וואו דער איד קען דארט צוקומען און מקיים זיין דערמיט א מצוה אדער מאכן דערפון א דבר שבקדושה.

שוועל חנוני: עס קען אמאל זיין נאכ-מער, אז בכדי א איד זאל קענען מיט דער זאך מקיים זיין א מצוה, דארף די זאך דורכגיין א שינוי רשות, נאך איי-דער זי קומט אין זיין רשות; און ע"ד⁴⁵ „עמון ומואב טיהרו בסיחון“, כדי ארץ עמון ומואב, זאל ווערן א ארץ נושבת וואס באלאנגט צו אידן און זיי וועלן דארטן מקיים זיין מצות, האט עס פריער געדארפט דורכגיין דעם כבוש פון סיחון⁴².

ו. ענין הראשון בנוגע „צבי קייץ“ אז די אומנות איז פארבונדן מיט אנט-פלעקן און היטן די זאך (די תאנים) —

(40) ראה ע"ז יא. ב. יו, סעי' ואילך. טושיע יו"ד ר"ס קמט. אה"ע ר"ס כא.

(41) להעיר משיע או"ח רסתרמיט. ביטול ע"ז ע"י עכו"ם (ע"ז נב, ב. ב. סד, ב. רמב"ם הל' ע"ז פ"ח ה"ח. טושיע יו"ד רסקמ"ז). ועוד.

(41*) חולין ס. ב. וראה פרשיי חקת כא, כו.

(42) אולי י"ל מעין זה בכע"ח, לדוגמא: כשבהמה וצבי אוכלים איסור (ערלה כלאים וכיו"ב) בכדי שיהי' יקיים אח"כ מצות עונג שבת באכילת הבהמה וצבי (וכיו"ב).

ולהעיר גם בנוגע לישראל, כשמצד פקודי הותר מאכל האסור. וראה בתניא אנה"ק סכ"ז (קמד, רע"א) „גמור“ בחצי רבוע. או גם באופן האסור, כשאכל מאכל האסור, ועשה תשובה מאהבה שזדונות נעשו לו כזכויות ולמצוה (ראה תניא פ"ז. וראה בפרטיות בכל הנ"ל במכתבים שנדפסו בלקריש חיי"ב ע' 196 ואילך).

(43) להדיעות שאין צריך עיבוד לשמה בעור הבתים והרצועות או גם קלף סתים (ראה סנהדרין מח, ב ושי"נ. פרשיי ותוס' וראשונים שם. הובאו באנציקלופדי תלמודית ע' הזמנה (א) סעיף ג, ושי"נ) — הרי אין מוכרח שהעיבוד יהי' ע"י יהודי דוקא. ופשיטא בנוגע להפשט שלפני זה.

(43*) להעיר מתור"א משפטים (ע, א ואילך): עיבוד הוא לשון עיבוד עורות כו'.

פֿאַר מִית איז מבואר בכ"מ, ווייל פֿאַר דעם זיינען די אידן ובמילא אויך די וועלט ניט געווען ראוי ומוכשר אַז מען זאל קענען מאַכן פון די דברים וחפצים גשמיים אַ חפצא של מצוה וקדושה — און מצרים איז געווען דער „כור הברזל“ וואָס האָט פועל געווען אַ זיכוך ובירור אין אידן און אין וועלט בכלל — צוגע-גרייט די דברים שבעולם אַז אידן זאלן מיט זיי קענען מקיים זיין תורה ומצות.

דער גלות מצרים האָט זיך אָנגע-הויבן בירידת השבטים למצרים, צו-זאַמען מיט יעקב, אָבער דער עיקר „משוי של מצרים“ האָט זיך ערשט אָנגעהויבן לאחר מיתת יעקב און לאחר מיתת יוסף, ווען „כל אחיו וכל הדור ההוא“ זיינען נאָך געווען בחיים במצרים.

קומט אויס, אַז אַט די אומניות (פעולות) הַנִּל פון „צבי“, „ארי“, „שועל“ צו צוגרייטן די דברים שבעולם צו (מִת — צו) דעם קיום התומ"צ פון אידן — האָבן זיך אָנגעהויבן אויפֿטאַן דורך די שבטים ווען זיי זיינען געווען אין מצרים.

ח. שוין גערעדט אַמאַל⁴⁰ באַרוכה אין הסברת כמה חילוקים וואָס מען גע-פינט צווישן שיטות הבבלי והירושלמי: שיטת הבבלי איז אַז אין יעדן ענין וואו מיועגט דעם מצב שבהווה קעגן דעם מצב שבעתיד, איז מכריע דער אויפֿטו ומעלה פון דעם הוה, כאַטש אַז דורך דעם קען פעלן אין דער שלמות הדבר

קייַן וארי סבל, ענינים המוכרחים בכור"ב מצות (וואָס דעריבער געפינט מען אין דעם אַ שינוי צווישן בבלי און ירושלמי, כדלקמן), משא"כ שועל חנוני, דער שינוי הרשות והבעלות פריער נאָך ווי עס קומט אין רשות פון אידן, איז אַן ענין וואָס איז נוגע באַ געוויסע עניני קדושה ומצות, וועלכע זיינען ניט אַזוי רגיל].

ז. ע"פ הַנִּל יש לבאר דעם טעם וואָס דוקא יעקב האָט די שבטים אָנגע-רופן על שם החיות: כשם ווי דער תפקיד פון די חיות איז (בכלל, כנ"ל) צו מכין ומכשיר זיין די דברים שבעולם פֿאַר דעם קיום התומ"צ פון אידן (וואָס טיילן זיך אין די דריי סוגים פון קיץ סבל חנוני⁴¹) אַזוי איז אויך דער כללות-דיקער תפקיד העבודה פון (יעקב און) די שבטים⁴² צו אויפֿטאַן אין זיך און אין וועלט די הכנה והכשרה⁴³ צו מתן תורה:

פון די טעמים פֿאַרוואָס אידן האָבן געדאַרפט דורכגיין דעם גלות מצרים

(44) שהרי אין הפירוש שרק חיות אלו יש בהם תכונות אלו ומסוגלים לקייץ כ"י שהרי כן הוא גם בכור"ב חיות, אלא שבעיקרם הוא בחיות אלו. וראה לעיל הערה 17.

(45) וכנ"ל הערה 12 שכולן כחי נמשלו. ולהעיר שבטוטה ושמריר שם על אלו דלא כתיב הובא הכתוב (יחזקאל יט, ב) מה אמך לביא בין אריות גר, וראה פרש"י סוטה שם ד"ה דכתיב (ועד"ז) הוא בפרש"י שמות שם: כנסת ישראל כולה נקראת לביאה.

(46) אף שבוה שנמשלו לחיות הוא לא מצד ענין הקייץ והסבל כ"י שבהם, הרי ענינים אלו (שהיו צריכים להיות בהחיות) הוא מצד תכונות — גבורת הארי כ"י, והרי „נתן ליהודה גבורת ארי ולבנימין חספתו של זאב כ"י“ (פרש"י פרשתנו מט, כח).

(*) ולהעיר מהקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש שם: כל מיני בעלי חיים כ"י יש להן פעל א' בלבד או ב' פעלים כ"י.

(47) תרא עד, א ואילך. ובכ"מ.

(48) שמאז הותחל חשבון ר"י שנה — ראה פדריא פמ"ח. שמריר פ"ח, יא. תיב"ע בא יב, מ. פרש"י עה"ת לך טו, יג. שמות ב, א.

(49) שמריר פ"א, ד. וראה פירוש מהרז"ו שם.
(50) ראה לקריש ח"ד ע' 1338. חז"ד ע' 173 ואילך. ע' 243.

בשעת עס ווערט פארטיק א תאנה זיינען
דא צוויי אפשריותן — מ'זאל די איינ-
ציקע תאנות נעמען באלד צום טריקע-
נען בשדה — „צבי קייץ“; אדער ווארטן
בז עס וועלן פארטיק ווערן א סך
תאנים און ערשט דעמאלט זיי פירן
טריקענען — מיט אן „ארי סבל“⁵²,
„נושא משאות“ —

וועד'ן איז די שאלה בנוגע הכנה
והכשרה למצוה: צי מ'דארף טאן די
ערשטע מעגלעכסטע פעולה צו מכשיר
זיין דעם חפץ פאר א דבר מצוה — „צבי
קייץ“ — אפילו ווען דאס איז נאָר איין
שטיקל עור (בכמות) אדער נישט קיין עור
מן המובחר (באיכות), אדער עס איז
כדאי צו ווארטן ביז מ'קען מכשיר ומכין
זיין מערערע און בעסערע זאכן פאר די
מצות — א גרעסערע און בעסערע עור
פאר תפילין וכיו"ב — „ארי סבל“;
וואָרונג אויך אין דער הכנה והכשרה
פונעם חפץ המצוה (אפילו קודם הקיום
בפועל) איז נוגע די מעלה פון שלימות
והידור⁵³, עס איז שוין דאן שייך א מעין
פון „הקריבהו נא לפחתך“⁵⁴ און „כל
חלב לה“⁵⁵, ובמילא איז אויך דאן א
חילוק צי מ'איז מכין און מכשיר לקיום
מצוה א סך בכמות און בעסערע איכות,
אדער נישט.

52) אבל אין לפרש עפ"י השינוי דבבלי
ירושלמי, שבבבלי נקט „קייץ“ לפני „סבל“
ובירושלמי „סבל“ לפני „קייץ“ לפי ב' הסברות (שבת
קכו, א) אם „למעוטי בהילוכא עדיף“ — „סבל נושא
משאות“, או „למעוטי משוי עדיף“ — „קייץ“,

כי בבבלי מסיק שם „דכריע מעוטי בהילוכא
עדיף“, ואיך הי' צריך להקדים „סבל“.

53) להעיר מלקיטש ח"א ע' 131 ביאור מחלוקת
רשי והראב"ע.

54) מלאכי א, ח.

55) ויקרא ג, טו. רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח.
שריע ייד ס"ט רמח.

לאחר זמן; און לשיטת הירושלמי דארף
מען דן זיין דעם מצב שבעתיד, און אויב
לעתיד וועט צוקומען א מעלה איז דער
יתרון שבעתיד מכריע דעם מצב ההווה.

דוגמא לדבריו: די שקו"ט הידועה —
צי דער ענין פון „זריזין מקדימין
למצות“ איז מכריע צו טאן די מצוה
באלד, הגם אז דורך דעם וועט עס נישט
זיין קיין מצוה מן המובחר (ברוב עם —
וואָס דוקא דאמאלס איז — הדרת מלך),
אדער ס'איז מכריע די מעלה ויתרון פון
מצוה מן המובחר בעתיד און ס'איז
בעסער צו ווארטן און טאן די מצוה
ברוב עם, הגם אז דאן וועט פעלן די
מעלה „זריזין מקדימין וכו'" פון דעם
הווה.

[אדער עד"מ, ווען איינער האָט איצט
(אין פרימארגן פון א סוכות-טאָג) ארבע
מינים וואָס זיינען נישט קיין מהודרים, און
אין א שפעטערדיקן זמן פון טאָג וועט
ער באַקומען ד' מינים מהודרים — צי
ס'איז בעסער ער זאל גלייך איצט מקיים
זיין די מצוה מיט די מינים וואָס ער
האָט, אדער ער זאל ווארטן ביז ער באַ-
קומט די מינים מהודרים].

ט. כשם ווי דאָס איז בשייכות צום
קיום פון דער מצוה גופא, אזוי אויך איז
די שאלה בנוגע דער הכנה לקיום
המצוה — ומרומז אין די צוויי ענינים
פון „צבי קייץ“ און „ארי סבל“:

ביי תאנים איז „אין לקיטתן כאחת
אלא יש באילן זה מה שנגמר היום ויש
בו מה שיגמר לאחר כמה ימים“⁵².

51) בהבא לקמן ראה שד"ח כללים מע' ז כלל
א.ג. מע' פ' כלל לט. אנציקלופדי' תלמודית ע' זריזין
מקדימין, וש"נ. לקיטש ח"ט ע' 73 ואילך. וש"נ.

52) רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ב הי"ב וראה
פיה"מ ורע"ב פיה"מ פ"א מ"ד.

(„שמוליק לחוריו ואוכל שם“⁵⁸), ולכולם יש להם הנאה“⁵⁹.

וואס דערפון איז פארשטאנדיק אז אין דער הנהגה פון אן ארי האט ניט קיין ארט די זאך פון „קדירה“ (וואס מען ווארט מיט דעם דבר חי — ביז ער ווערט אין איר אפגעקאכט) היות אז ער איז „דורס ואוכל (מיד)“: משא"כ א זאב וויבאלד ער איז אוכל שפעטער — נאך דעם ווי ער איז טורף „ומוליק לחוריו“ — איז עס מתאים צו (בישול ב)קדירה“⁶⁰, אז דער מאכל הנטרף זאל זיין באופן ד"ש הנאה יותר, טעים יותר.

וואס ענינו ותוכנו הפנימי אין דער הכנה למצוה: דוקא נאך דעם ווען עס זיינען שוין דא אלע פריערדיקע הכנות והכשרות צו דער מצוה, „קייץ“, „סבל“ און (ווען מ'דארף אויך) „תנוני“, ערשט דעמאלט קומט א הכנה נוספת פון דעם „זאב“ דורך „קדירה“, אז די מצוה זאל געטאן ווערן בהידור ובשלימות יותר.

עפ"ז איז מובן אז דער בבלי וירר-שלמי לשיטתייהו אזלי: לשיטת הבבלי, וויבאלד אז די מעלה פון זריזין מקדי-מין בהוה איז מכריע לגבי א הידור פון ברוב עם הדרת מלך בעתיד וכיו"ב, דעריבער איז דער בבלי ניט גורס דעם פאל פון „זאב מוכר קדירות“ — די הכנה איז ניט (מוכרת) לשיטתו. משא"כ

ויש לומר אז דאס איז די נפק"מ צווישן שיטת הבבלי און שיטת הירר-שלמי: לדעת הבבלי וויבאלד „הוה“ איז מכריע, דארף זיין דער ענין פון זריזין מקדימין אויך ביי התחלת ההכנה וההכשרה צו דער מצוה, ובמילא קומט פריער „צבי קייץ“, כאטש אז דער דבר המוכן איז נאך א כמות קטנה און אויך באיכות ניט בשלימות וכיו"ב;

לדעת הירושלמי, וואס דער ברוב עם כ"י און די שלימות ומעלה שבעתיד איז מכריע לגבי דער מעלת הזריזות שב-הוה, איז דאס אזוי אויך בנוגע דער הכנה והכשרה למצוה, אז עס וועגט איבער דאס וואס עס וועט שפעטער גע-טאן ווערן מיט מערערע און בעסערע חפצים כ"י, ובמילא קומט „ארי סבל“ קודם „צבי קייץ“⁶¹.

י"ד. עפ"ז יש לבאר, וואס דוקא אין ירושלמי איז ער מוסיף „זאב מוכר קדי-רות“ די שייכות פון „זאב“ צו מכירת קדירות איז מובן לויט דעם וואס די גמרא⁶² איז מחלק צווישן אן ארי און א זאב, אז אן ארי „דורס ואוכל“ — „מיד“⁶³ און א זאב „טורף ואוכל“

58) ויש להוסיף בזה (ע"פ המבואר לעיל בנוגע לתאנים) דבאה"ק — ירושלמי — צ"ל „סבלי לפני קייץ“, כי פירותי גדולים וכבדים יותר (כתובות ק"ב, א) וא"כ י"ל דצ"ל „ארי סבלי אפילו למספר מעט ואולי אפילו לפני אחד, והצבי קייץ הוא רק לשמירה הבאה (רק) אח"כ ולא להבהאה. משא"כ בבבלי שמתעוררת תומי בפרי הראשון — השאלה אם להביאו למקומו דהשמש ח"כ או ברוב כ"י (ולבבלי — זריזין (הוה) מכריע).

59) תענית ה, א. ערכין טו, ב.

60) פירוש תענית שם. וראה ב"ק טז, ריש ע"ב. פירוש תוס' שם ד"ה דרס. ובגמ' שם ש"מלא טרף חוריו" (נחום ב, יג) הוא „בשביל חוריו“, היינו „להצניע אבל לאכול מיד לאחר הריגה כ"י לא אורח"י הוא“ (פרש"י שם ד"ה והכתב).

58) פרש"י תענית שם. וראה פרש"י ב"מ צג, ריש ע"ב ד"ה ארי דרס.

59) סוים לשון רש"י תענית שם. וי"ל דבזה שכתב זה רש"י בדיה, טורף ואוכל — אף שקאי על שניהם ארי וזאב — כי בזה משמיענו דאף שהטעם שהזאב „מוליק לחוריו ואוכל“ הוא לפי „שמפחז מן הבריות“ (רש"י שם), מ"מ יש לו הנאה מאופן אכילה זו.

60) וזה שמוכר קדירות, דכיון שזקוק לעצמו — ולזאבים חבירו — נעשה מומחה ומתעניין וכו'.

דער חילוק הנ"ל צווישן בבלי און ירושלמי געפינט מען (כמעט) מפורש אין משנה⁶¹: „חל (יוהכ"פ) להיות בערב שבת שער של יוהכ"פ נאכל לערב (בלילי שבתות אע"פ שאין יכולין לבשלו בשבת⁶²) והבבליים (כהנים פון חו"ל⁶³) אוכלין אותו כשהוא ח"י, כאטש אז ביים עסן דעם שער רוערהייט פעלט אין דעם שלמות'דיקן קיום פון מצות אכילת קדשים — למשחה לגדולה" (וואס דאס איז דוקא ווען דער בשר איז צולי שלוק ומבושל⁶⁴), אעפ"כ איז די משנה מדייק אז (דוקא) „הבבליים אוכלין אותו כשהוא ח"י בכדי צו מקיים זיין די מצוה" ביי דער ערשטער

לדעת הירושלמי⁶⁵, אז דער הידור בעתיד איז גובר ומכריע לגבי דעם ענין פון זיין מקדימין, איז ער מוסיף אז עס איז אויך דא די הכנה פון „זאב מוכר קדירות" וואס ענינה איז דער הידור בעתיד.

60) להעיר על ההדגשה המיוחדת שמצינו לדעת הירושלמי בנוגע להכנה והכשרה למצוה דסיל (ברכות פ"ט ה"ג) שצריך לברך על עשיית סוכה לולב מזוזה תפלין וציצית, משאיכ לדעת הבבלי (מנחות מב, ב. וראה תודיה העושה סוכה מו, א. ובכ"מ). — וראה לקרש ח"ו ע' 187 ואילך. ח"ח ע' 180 שוה"ג להערה 46.

61) עפ"ז י"ל הטעם מה שנקט בירושלמי, זאב מוכר קדירות ולא „עושה קדירות" — כי ענינים אלו בהכנה למצוה מדובר במעמד ומצב שקודם „עונותיכם הטרי" (כנ"ל סוס"ד) י, ולכן אי"פ לומר „עושה קדירות", כי עשיית קדירות היא „אומנות לטעמים" ** (ראה משנה סוף קידושין לגירסת הש"ס וצ"י). כי קדירות עושים מעפר וכשלוקה עפר משדה אחרים הוי גזילה, אלא שאין לקחת עפר (ואפילו חמר) מקרקע אחר חשיב גזילה ממש בלשון בנאי [ע"ד לשון חז"ל הפקר כעפרא דארעא ... וגם

בהלכה — הרי רק כמות גדולה של עפר שווה פרוטה, קרוב שימחול כיון שיש להגזול עד התהום. ועוד]

ולכן נכשלים בזה (ולהעיר מסדום שלקוח פחות משווה פרוטה (ראה סנה' קט, ב ובחדא"ג מהרש"א שם) ועונשם איום — אלא ששם ה"י בהתדברות וצירוף כולם יחד וכו').

ואף שבגמ' נאמר „שועל חנוני", רחוני הרי מפורש במשנה שהוא „אומנות לטעים" — מלומד באונאה כר (פרש"י שם) — ה"ז לאחרי „שענותיכם הטרי" מלומד באונאה אף שבקל יכול להיות מרימ באמונה ולהכה דהחנוני נאמן על פנקסו (שר"ע ח"מ רס"צ"א) וכו',

משאיכ בעפר כשדה — שהמדובר הוא שפרנסתו קדר ולא עובד אדמה, שאין לו שדה משלו — שצריך לחפש בעל השדה, אינו חשוב בעיניו כגזילה כנ"ל וכו'.

61*) מנחות צ"ב, ב.

62) פרש"י שם.

63) בגמ' שם (ק, א) לא בכלים הם אלא אלכסנדריים הם ומתוך ששונאין את הבבליים כר — אבל בכל אופן הם כהנים מחזיל (מצרים) — רש"י שם ולא מא"י.

64) קרח ית, ח. ספרי ורש"י שם. זבחים צ"א, א. ורש"י. וראה שרית חכם צבי ס"י סב דחזיב גמור היא.

65) זבחים צ"ב, ב במשנה.

66) ראה תודיה שונאין (מנחות שם), דמצוה קעבדי שלא יבואו לידי גותרי'.

*) ואף דטורף ואוכל, נעשה אחר החטא שאז נעשה בהם הטבע לטרוף ולהיזק, ולפני החטא (ולפני המכבול) לא הותרה אכילת בשר, וכו' — הרי חילוק הטבע באופן האכילה. דוורס ואוכלי מיד או „טורף ואוכלי" לאחזי (מוליך לחוריו) — שייך גם באכילת ידק עשב.

ועוד ועיקר: פשיטא דאין כוונת רשב"א „עוונותיכם הטו גוי" על חטא עה"ד (ומאז מוכרחת הפרנסה להיות בצער), ובכלל — על מצב כלל ישראלי, כ"א על כאור"א בפרט המשמש הוא את קונו כדבעי, וכמרז"ל דכשעושוין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים (ברכות לה, ב).

**) וצ"ע בפרש"י שם, שחזר כו' וקדר הם „אומנות ליטעים" לפי שהם „בעלי קרנות וכו'". ובלאהיכ צ"ע: מתעק „קדר" שלא במקום גירסתנו במשנה (דמקדים קדר), צעק למה דוקא קדר הו"ק בדרכים, ולא מוכר כל דבר, שטעמו השני לא שייך לקדר, ועוד.

***) ועפ"ז יובן דבנחום איש ג"ז (תענית כא, א) ההליפו בעפר (ולא באבנים פשוטים — שקל יותר דרממו) — היפך היוקר דאבן טוב.

הכנה והכשרה⁷³ צו עבודת הקרבנות, ובלשון הרמב"ם⁷⁴ אז דער בית המקדש איז „בית לה" מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות.

און כשם ווי גערעדט פריער, אז ענין ה„זאב" ווייזט אויף דעם הידור ושלמות אין דער הכנה והכשרה — עדיז איז בענין זה: הקרבת הקרבנות קען זיין אפילו ווען ס'איז ניטא קיין בית⁷⁵, כפסק הלכה „מקריבין (ו)אע"פ שאין בית⁷⁶; ס'איז אבער פארשטאנדיק אז בשעת מ'איז מקריב אויף א מזבח וואס איז א טייל פון בית המקדש איז דאס א שלימות אין ענין המזבח והקרבנות.

משא"כ לויטן ת"א — תרגום פון בבל — איז דער ענין ה„זאב" ניט מוכרח אין דער הכנה והכשרה צו דער מצוה: און דעריבער איז ער מתרגם אז ענין ה„זאב" ווייזט אויף דעם עיקר המכוון אין דער מצוה פון הקרבת הקרבנות (וואס איז מרומז אין דעם המשך הפסוק „בבקר יאכל עד וגו' כנ"ל⁷⁷) — וואס

מעגלעכקייט: משא"כ כהני א"י, וויי באַלד ס'איז ניט קיין מצוה בהידור⁷⁸, געפינט מען ניט⁷⁹ אז זיי זאלן אין דעם מהדר זיין⁸⁰.

יא. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר דעם חילוק פון ת"א און תיב"ע בנוגע דעם תרגום פון פסוק „בנימין זאב יטרף":

דער חילוק פון די צוויי תרגומים איז: ת"א איז א תרגום פון בבל⁸¹, משא"כ תיב"ע איז א תרגום פון א"י (ירו-שלמי)⁸²; און דעריבער לשיטתיהו אזוי אין דעם ענין פון „בנימין זאב יטרף" — צי „זאב" איז אן ענין וואס איז נוגע אין דער הכנה והכשרה צו א מצוה אדער ניט (כנ"ל סעיף י"ד):

לויט תרגום יונתן — תרגום ירושלמי — איז „בנימין זאב יטרף" די הכנה והכשרה צו דעם המשך הפסוק „בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל" — הקרבת ואכילת הקרבנות⁸³; און דעריבער איז ער מתרגם „ובאחסנת" יתבני בית מוקדשא" — ווייל בית המקדש איז א

73 אף שא"י רק הכנה למצוה, שהרי בנין ביהב"ח הוא מ"ע, אבל עיקרו ומטרתו הוא בשביל עבודת הקרבנות כפנים. וראה לקושי ח"א ע' 120 ואילך, ושי"נ.

74 ריש הל' בית הבחירה. ובסהמ"צ מ"ע כ: שצונו לבנות בית הבחירה לעבודה בו יהי ההקדשה כ"י. וראה לקושי שם.

75 להעיר גם מהקדשה בבמה לפני בנין ביהמ"ק (משנה זכחים ק"ב, ב ועוד).

76 עדיות פ"ח מ"ו. זכחים סב, א. ושי"נ רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז הטי"ז. אלא שבוז מדובר לפי שקדושה ראשונה (בית המקדש הא') קדושה לעתיד לבא.

77 ראה לקמן בפנים.

78 להעיר גם מהחילוק בין תיב"ע (ות"י) לת"א בהמשך הכתוב „בבקר יאכל עד גו'": בתיב"ע (ות"י) — (א) מפרש תמיד של שחר (ומנחתו) ותמיד של בין הערבים (ומנחתו) כל אחד בפ"ע, ובת"א כוללם יחד „בצפרא ובפניא יהוה מקריבין כהניא קרבניא",

67 ראה לקושי ח"ג (ע' 949 ובהערה 11 שם) שבאכילת חי מקיימים רק המצוה שלא יבוא לידי נותר ולא המ"ע שעל האדם לאכול הקרבן.

68 להעיר מהלשון בירושלמי פאה (פ"ח ה"ד) „הבבלין אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן מקוקלח", ובמשנה לפנינו במנחות „מפני שדעתן יפה" (ועדיז הוא בירושלמי עירובין פ"ג ה"א).

69 ועפ"י חידוש בנוד"ד, שהרי מכיון שא"פ לאכלו לאחר השבת, נמצא שע"י שלא היו אוכלין אותו בלילי שבת אינם מקיימים המצוה כלל — אלא שמצוה זו „שלא יבואו לידי נותר" אינה חיוב גברא. 70 ערוך ע' חלוון הא'. מוסף הערוך ע' אשן הב'. תודיה כל מנחות מד, א. ועוד.

71 ראה מוסף הערוך שם. שם הגדולים מערכת ספרים ע' תרגום יונתן בסופו. וראה לקושי ח"ט ע' 135-6. ובצפ"ע ע"ה ע"פ „לא בית מקדשא כתרגום ירושלמי".

72 כההמשך בתיב"ע (ות"י), ועדיז בת"א. וראה לקמן הערה 78.

המקדש⁸²: לדעת הבבלי — ת"א — איז יש מקום לומר אז מ'זאל בויען א מזבח אויף מקריב זיין קרבנות, היות אז מען קען גלייך מקיים זיין די מצוה פון הקרבת הקרבנות (כאטש עס איז ניט קיין קיום המצוה בשלימות, וויבאלד ס'איז ניטא קיין בית); משא"כ לדעת הירושלמי — תיב"ע — דארף מען ווארטן מיט הקרבת הקרבנות ביז מען וועט בויען⁸³ דעם מקדש, ווארום מ'דארף האבן אז די הקרבת הקרבנות על המזבח זאל זיין בשלימות יותר (ע"ד הנ"ל סעיף יו"ד — אז דוקא הבבלים אוכלין אותו כשהוא חי).

(משוחות י"ט כסלו)

והתעודות שלאח"ז תשל"ט)

(82) כידועה השקו"ט בנוגע הקרבת קרבנות בזה"ז כדעת הרי"ח מפריש (הובא בכפרים פ"ו) בסי' שנשמנו בשדיח כללים סוף מע' ק. תריש בא (חייב ע' קנה). לקו"ש חייב ע' 220.

(83) ראה ירושלמי פסחים פ"ט ה"א דפלוגתא אם מקריבין פ"ש היא דוקא אם. ניתן לישראל לבנות בית הבחירה (ולא, מזבח).

(84) ע"פ מ"ש בביר (ספס"ד) דבימי ריב"ה רצו לבנות ביהמ"ק (ראה מנ"ח מצוה צה) — אפ"ל גם בזה"ז.

דאס איז דער ענין פון „ובאחסנת" יתבני מקדשא", וואס מיינט מקום מקודש לדמים — דעם ענין פון זריקת⁸⁴ הדם⁸⁵ (וואס די כפרה איז בדם⁸⁶).

וע"פ הנ"ל קומט אויס, לכאורה, אז דאס איז אויך א נפק"מ להלכה — אין א פאל ווען ס'איז דא א מעגלעכקייט צו בויען נאר א מזבח אויף צו מקריב זיין קרבנות און ניט דעם גאנצן בית

(ב) מוסיף (בפי', ולערב יחלק של"י), ואכלין גבר חולקין, ובת"א (וכן בת"י) ליתא.

וי"ל שתלוי בשינוי הנ"ל שבפנים: לדעת התיב"ע — ירושלמי — שצ"ל ההידור והשלימות נוגע הענין (הפירוט) דכל פרט, שמוסיף ומדגיש שלימות הדבר. משא"כ לת"א — בבלי — נוגע עיקר המכוון בהמצוה, ולכן כתב עיקר חוכן המצוה.

(79) ראה זבחים נג, ב (במשנה): וכלבד שיתן כנגד היסוד. וגם „עולה טעונה יסוד" (שם נג, ב).

(80) וכן (הגמר —) שפיכת הדם על היסוד.

(81) ראה תריח לויקרא א, ד. זבחים ו, א. וש"נ. וראה רש"י פסחים עז, ב ד"ה דם. ובכ"מ.

(*) ואולי זהו גם טעם השינוי בחיב"ע (ות"י) בצפרא יהון כהניא מקריבין כ"ר ובת"א „יהון מקריבין כהניא כ"ר": בחיב"ע (ות"י) מקדים (להדגיש גם הפרט ד) „כהניא" (הם המקריבין). ובת"א מקדים (להדגיש העיקר) מקריבין.

ויחי ה

דריי פירושים לויט דעם סדר — איז מובן בפשטות: פריער בריינגט ער דעם פירוש „כפשוטו“; דערנאך — א מדרש וואָס איז אָבער עכ"פּ „מתיישב על הלשון“ [„אשר כריתי לי“ — וואָס איד האָב געקויפט פאַר זיך]; און נאָכדעם — א מדרש וואָס איז ניט „מתיישב על הלשון“, ווייל לויטן דרך הפשט לייגט זיך ניט⁵ אַז „אשר כריתי לי“ איז לשון כרי⁶.

[ובפרט מובן הסדר אויב מ'זעט לערנען אַז דער פירוש „ועוד מדרשו לשון כרי כו“ איז ניט קיין באַזונדער פירוש, נאָר א „ועוד“ — א תוספת טעם והסברה אויפן „מדרשו כו המתיישב“ — אויפ'ן צווייטן פירוש („אשר כריתי“ „כמו אשר קניתי“)⁷ — אַז דאָס וואָס תורה זאָגט דאָ דעם לשון „כריתי“ (און ניט כרגיל — „קניתי“ אָדער „לקחתי“), איז ווייל דאָ איז נוגע „לשון כרי“ דאָס

א. אין פסוק „אבי השביעני לאמר גו' בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני“, שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „אשר כריתי לי“ און בריינגט אַראָפּ דריי פירושים: (א) כפשוטו וכו' (געראָבן)². (ב) ומדרשו עוד מתיישב על הלשון³. כמו אשר קניתי וכו'. (ג) ועוד מדרשו⁴. ל כרי דגור שנטל יעקב כל כסף וזהב כו ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה כו⁵.

דער טעם וואָס רש"י שטעלט אויס די

(1) פרשתנו נ, ה.

(2) וז"ה בתיב"ע כאן: דחפית לי. ראביע כאן (וברמב"ן מט, לא: בקברי אשר כריתי לי שכבר כרה לו הקבר להחזיק בו). רד"ק (בספר השרשים) שרש כרה.

(3) מקורו מריה כו, א. וראה גם סוטה יג, א. ויש'ן. וכ"פ ברד"ק שם בשם י"מ. וראה לקמן הערה 44. ובת"א באופן אחר: בקברי די אתקנית לי. — בכמה דפוסים איתא בסוף פי זה — בחצונג — „כרי אבל כמדובר כ"פ רוב מ"מ אלה (ואולי — כולם) הם הוספות (הבחור הועצער?) ולא תמיד מכוונות.

(3*) כ"ה בדפוס רש"י (כולל דפוס ראשון ושני), ובכריכ כתיב רש"י. ובא' מכת"י רש"י (ה"א רמב):

ד"א אמר ר' עקיבא כשהלכתי לכרכי הים כו.

(4) בכת"י רש"י הנ"ל: „ומדרשו לשון כרי כמו שמפורש למעלה“ ותו לא (וכונתו בפשטות לפרשי יגש מו, ו. וראה לקמן הערה 50).

(4*) ראה תנחומא פרשתנו ו. ובכ"ר (פ"ק, ה) מס"ם „הכרתי עלי“. וראה בהנשמן שם. ובשמר (פלא, יז) מס"ם „כרי של דגריך“.

בתנחומא שם: כשחמ יצחק כר מה עשה הביא כל כספו וזהבו. ועד"ז בשמרי' שם. ובפסיקתא רבתי (פ' א') „כל זהב שסגל ממנו וכל ממון שהי' לר' אבל בתנחומא באבער וישלח (יא): כיון שהעבירו בניו וצאנו לאי עמד ומכר כל מה שהביא בידו מחוצה לארץ כו אמר לעשו כו. ולהעיר מפרשי סוטה שם ד"ה ובינתי, כשמכרת הבכורה“.

(5) להעיר מפרשי' בראשית ג, ח: ואני לא באתי כו ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו. אבל כאן: מתיישב על הלשון.

(5*) להעיר דע"פ כתיב רש"י הנ"ל (הערה 3*) רק הפירוש (הג') „לשון כרי כו“ היא „ומדרשו, משאיב פי ה' אינו דרש כ"א „ד"א בפשטו“.

(6) וראה לקמן הערה 50.

(7) וכן משמע קצת מב"ר שם (אשר לקחתי לי אין כתיב כאן. וראה פי מהרז"ו שם). ובשמרי' שם (קניתי אין כתיב כאן). וראה מדרש הגדול ובחיי כאן.

(8) וכן משמע מלשוננו „ועוד מדרשו“ — שאינו לשון הרגיל כ"כ ברש"י. וראה פרשי' וישב (לז, ב): ועוד נדרש בו.

ועוד י"ל, דלפרשי' גם פי ה', ומדרשו' (אינו שולל פי „כפשוטו“ שהוא ענין חפירה, אלא) מוסיף על פי ה'. ועפ"י יומתק לשון „ומדרשו עוד כו“ וראה לעיל הערה 3*.